

7. Міністерство соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20309.html>

8. Національний план дій з виконання резолюції ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

9. Розбудова миру: нехай жінки скажуть своє слово / OSCE: веб-сайт. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine-smm/257256>

10. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с. URL: https://pidru4niki.com/11151212/sotsiologiya/sotsialna_adaptatsiya_reabilitatsiya

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-38>

СФЕРИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ІСНУВАННЯ ЛЮДСТВА

Тімашова В. М.

доктор політичних наук,

*професор кафедри міжнародних відносин та гуманітарних студій
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

У пропонованих тезах ми обираємо, на нашу думку, найважливіші сфери суспільного життя, в яких відбуваються процеси, що здатні вплинути на подальше існування або загибель людства. В епіцентр нашої уваги потрапляють політична, екологічна, інформаційна, соціальна та духовна сфери суспільного життя. У зазначених сферах ми виділяємо ключові проблемні маркери, на які найперше потрібно звернути увагу з метою розроблення стратегій виживання і вжиття необхідних заходів для їх реалізації.

Історія людської життєдіяльності є історією пошуку гармонії сфер суспільного життя, органічної єдності людини і природи, людини й суспільства, людини і людини. Протягом усього історичного часу відбувається процес осмислення, конституювання (встановлення змісту, визначення складу, особливостей) поняття сфер суспільного життя і процесів, що там відбуваються.

Сьогодні актуалізується пізнавальний інтерес до так званої «піраміди потреб Маслоу», яка – у значно оновленій проекції – визначає основні

матеріальні та нематеріальні потреби людини. На думку Абрахама Маслоу (1908-1970), матеріально-об'єктивною базою розгортання процесу життєдіяльності людини є її життєво первинні (або ж вітальні від грецького слова *vita*, що означає «життя») потреби, без задоволення яких немає й самого життя. Мислитель акцентується на особливій групі потреб, – піднесенських (духовних) або ж потреб людини у самовираженні та соціальному захисті. Різноманітна гама людських інтересів є не чим іншим, як осуб'єктивуванням прагнень, зусиль і дій людини з реалізації (задоволення) означених потреб [1, с. 86–87].

Політична сфера. У політичній сфері сусрільного життя надважливим є те, що політики ухвалюють рішення, що впливають не тільки на життя певної країни, а й на людство загалом. Це відбувається завдяки тому, що рушійною силою політики є влада – інструмент розподілення цінностей у суспільстві.

Світ змінився 1945 року з винаходом ядерної бомби і з цього ж року несподівано мало кордонів було змінено шляхом відвертої агресії, а більшість країн припинили використовувати війну як стандартний політичний засіб досягнення своїх цілей. Після Хіросіми, – вважає Ной Ювал Харарі, – «люди перестали боятися, що націоналізм (конфронтація «ми – вони») спричинить просто війну, – вони почали боятися, що це буде *війна ядерна*. Повне знищення загострює почуття людей, і здебільшого саме завдяки атомній бомбі сталося неможливе – націоналістичний джин принаймні наполовину був загнаний назад у пляшку» [2, с. 149].

Екологічна сфера. Потреби людини в екологічній сфері – це, насамперед, безпечне довкілля. Ми відбираємо у Землі все більше ресурсів, що обертаються на величезні обсяги сміття й отруйних речовин, змінюючи склад повітря, ґрунту, підземних і наземних вод тощо. І все це за короткий час змінює саме людина, людська діяльність. Найгіршим результатом при цьому є *зміна клімату*, що дуже ймовірно може призвести до загибелі людської цивілізації.

Вітчизняний вчений і філософ Сергій Подолинський (1850–1891) висловлював думку про те, що причини людських бід і негараздів (злидні, голод, хвороби, зростання рівня смертності і т. ін.) полягають у тому, що Земля-матінка не «бездонна бочка», вона може прогодувати тільки визначену кількість людей. І якщо до цього ставитися бездумно (здійснювати безупинний технічний прогрес, безконтрольно розмножуватися), то вона перестане бути годувальницею [3, с. 190–191]. Безконтрольне зростання населення, накопичення генетичного вантажу через ефективне скорочення рівня смертності, наростаючий тиск на природу й інші подібні тенденції спричиняють нагальну потребу вторгнення інтелекту в найінтимніші основи буття. І сьогодні людство

що проблему усвідомлює, запроваджуючи в таких багатонаселених країнах, як, скажімо, Китай та Індія, програми щодо зменшення рівня народжуваності.

Інформаційна сфера. У сучасному постіндустріальному (або постмодерному) суспільстві комп'ютерна «революція», перетворюючи інформацію на головну економічну цінність (товар, предмет спілкування), разом з тим спресовує планетарний простір, робить проникними будь-які штучні та природні кордони. Якщо цей процес насильно не буде припинено, він перетворить національні держави з арміями, митницями та іншими атрибутами на анахронізм.

Свого часу італійський письменник і філософ Умберто Еко (1932–2016) писав: «Якщо в наші часи диктатура й може виникнути, то це буде *диктатура інформаційна*, а не політична. Протягом вже більше п'ятидесяти років усі тільки й говорять про те, що в сучасному світі – за винятком країн, що розвиваються, – для того щоб здійснити державний переворот, немає потреби використовувати танки, достатньо лише захопити радіо– й телевізійні станції» [4, с. 83]. Це добре усвідомлювали й більшовики, коли здійснювали «жовтневий переворот» у Росії.

Соціальна сфера. Більше ста років тому поняття соціальної справедливості було зрозумілим майже всім: і представникам панівних класів й представникам вільних професій, тобто інтелігенції та робітничому класу всіх країн. Розподіл суспільних багатств є несправедливим, не співмірним із витраченою на їхнє продукування працею: переважна меншість суспільства користується всіма благами цивілізації, майже не витрачаючи на їхнє створення ні часу, ні зусиль, а переважна більшість (до 90 %) працює по 10–14 годин на добу, але отримує за зроблене мізерну платню, якої ледь вистачає на задоволення найелементарніших потреб. Відтак, – вважає Сергій Грабовський, – недалекоглядні представники панівних верств, наприклад, російський прем'єр Петро Століпін (1862–1911) переймалися посиленням каральних і фінансово-економічних механізмів, щоби зберегти статус-кво в недоторканності. Розумні ж представники цих верств, скажімо, молодий тоді британський міністр Вінстон Черчилль (1864–1965) запроваджували соціальне законодавство з метою встановлення цивілізованих розмірів трудового дня та заробітної плати з метою більш справедливого перерозподілу соціального багатства [5].

Нині Об'єднані Нації декларують новий етичний імператив поняття «соціальна справедливість», який уже не просто фігурує в політичних програмах, підручниках та словниках – існує навіть Всесвітній день соціальної справедливості, який відзначається за рішенням ООН 20 лютого. При цьому прірва в розподілі спільно вироблених цінностей

стає все ширшою і глибшою. Там, де не задоволені потреби і не реалізовані свого часу інтереси накопичуються, вони можуть з великою ймовірністю в будь-який момент, як правило, найнесподіваніший для центральної політичної влади, вибухнути *страйками й охлократичними революціями*.

Духовна сфера. Сьогодні майбутнє Всесвіту пов'язується з перспективою розвитку людського розуму. Зі свого боку, психологи когнітивної школи показали, що будь-які інструментальні обмеження дійсні в рамках заданої моделі, і завжди можна сформулювати мета-модель, в якій некеровані константи перетворюються в керовані змінні. Це підтверджує потенційну безмежність розумного управління процесами будь-якого масштабу. Але тільки в тому випадку, якщо так само безмежно потенційним є розвиток гуманітарного розуму – здатності до саморегуляції, що є однією з найважливіших функцій відкритих динамічних систем.

На сучасному етапі розвитку людства західна культура, – переконаний Акоп Назаретян (1948–1919), – джерело нових технологічних реалій – забезпечила і найбільш чітко усвідомлення її загрози. Міждисциплінарні дослідження людської історії та передісторії виявили системну залежність між трьома змінними: технологічним потенціалом, якістю культурно-психологічних регуляторів поведінки та внутрішньою стійкістю соціального організму. Закон свідчить, що чим вища потужність виробничих і бойових технологій, тим більш досконалі засоби культурного регулювання необхідні для збереження суспільства. З порушенням *техно-гуманітарного балансу* в масовій свідомості складався специфічний передкризовий синдром – ейфорія, відчуття вседозволеності і безкарності тощо, – який з дивовижною постійністю відтворювався в різних епохах і культурах, супроводжуючи сплески іраціональної, екологічної та геополітичної агресії. У результаті суспільство підривало природні та/або організаційні основи існування та/або адаптувало культурні регулятори до збільшеного технологічного потенціалу, або ставало жертвою своєї декомпенсованої могутності [6].

У цьому контексті відпрацьовуються ефективні засоби неконфронтаційної солідарності, виховується немислимий для релігійного середовища ступінь терпимості, готовності до розуміння чужих цінностей та інтересів, що зберігає за Заходом лідируючу роль при оптимальному розвитку подій, перетворюючи вистраждані їм світоглядні принципи на той стрижень, навколо якого здатне групуватися все різноманіття духовних досягнень людства.

Література:

1. Маслоу А. Психология бытия. Москва: Рефл-бук; Киев: Ваклер. 1997.408 с.
2. Харарі Ювал Ной. 21 урок для 21 століття. Київ: Форс Україна. 2018. .416 с.
3. Каныгин Ю., Кушерец В. Библия и наука: в прошлом, настоящем и будущем. Киев: АРИИ, 2010. 352 с.
4. Почепцов Г. Г. Когнитивные войны в соцмедиа, массовой культуре и массовых коммуникациях. Харьков: Фолио, 2019. 314 с.
5. Грабовський, Сергій. Соціальна справедливість: вона справді є і за неї треба боротися. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24905870.html>.
6. Назаретян, А. П., 2012. Нелинейное будущее и проблема жизненных смыслов. Историческая психология и социология истории. Т 5. № 2. URL <http://temnyjles.narod.ru/Akop.htm>.